

<https://doi.org/10.31470/2706-7904-2021-16-97-101>

МОДЕЛЬ САМОПРЕЗЕНТАТИВНОСТІ ДІАРИСТА В ЩОДЕННИКОВОМУ НАРАТИВІ

Model of Self-Representativeness of a Diarist in the Context of Diary Narrative

Svitlana Ihnatieva

Ph.D. in Philology, Associate Professor

National Technical University «Dnieper Polytechnic» (Ukraine)

sv.ihnatieva@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2217-4610>

Abstract

The paper reveals the idea of self-representativeness as a psychological category intended to create positive proper impression; its functioning in terms of diary material has been observed. It has been proved that self-representativeness is the effective measure to represent personal information while favouring formation of 'Me'. In the context of diary narrative, the self-representativeness category is connected with communicative phenomenon being specific linguistic actions by a diary entity to represent personal attitude during certain life period. Attention has been drawn to the understanding of self-representativeness processes; among other things, it concerns communicative competence, communicative behaviour, and communicative and pragmatic canon which become evident in the process of intercourse.

Keywords: *self-representativeness, diary narrative, diary entity, communicative competence, communicative behaviour.*

Вступ *Introduction*

В українському мовознавстві кінця ХХ – початку ХХІ ст. категорія самопрезентативності особливо приваблює увагу дослідників, оскільки саме з нею безпосередньо пов'язане наше сьогодення. Особливо виразно простежити цю категорію можна у щоденниковому дискурсі, коли діаристу важливо не стільки представити важливу для себе інформацію, стільки репрезентувати власне «Я» на тлі певної історичної епохи. Думку про те, що людська свідомість має наративну структуру, підтримують як зарубіжні, так і вітчизняні автори. Зокрема запропоновано поняття «наративний принцип», в основі якого знаходиться положення про те, що люди мислять, здійснюють життєвий вибір відповідно до наративних структур.

Зазвичай, наратив розглядається як організаційний принцип діяльності особистості (Ф. Сабрін). Деякі зарубіжні автори висловлюють думку про те, що життя людини насичене оповідями, історіями які віддзеркалюють увесь її життєвий досвід; представляючи історії свого життя людина, відповідає за нього перед суспільством (Д. Карр, К. Метінгел, М. Вайт). У концепції наративної ідентичності така відповідальність береться за основу (П. Рікер). Відповідно до неї, особистість усвідомлює себе в процесі сповідання історії свого життя іншому. Він представляє власне розуміння світу, репрезентує себе у цьому світі, разом зі своїми думками, переживаннями, роздумами. Характеризуючи наративну ідентичність як особливу форму розповідної діяльності мовця.

Уважаємо, що у мовознавстві категорію самопрезентативності варто пов'язувати з комунікативним явищем – особливими мовленнєвими діями мовця, які він застосовує для подання інформації про себе/свою позицію в певний період свого життя. Наративна психологія (Т. Сарбин, Г. Олпорт, Дж. Бруннер, К. Герген, А. Керби, Ч. Тейлор та інші) стверджує, що сенс людської поведінки виражається здебільшого через оповідь, а не через логічні формули чи закони, оскільки розуміння реципієнтом тексту і себе однакові. Людина досягає саморозуміння через наратив, виокремлюючи в життєвому потоці певні моменти, які є для неї цінними і становлять сенс її життя.

Методи та методики дослідження *Methods and Techniques of the Research*

У дослідженні використано наративний метод з метою представлення подій та в процесі обґрунтування значення розповіді про життя діариста. Історію власного життя особистість конструює, виокремлюючи в життєвому потоці моменти, що мають для неї надзвичайний смисл. Також застосовано системно-структурний та системно-динамічний методи для визначення концептуальних засад дослідження психолінгвістичних особливостей моделей самопрезентативності діариста в щоденниковому дискурсі.

Результати *Results*

Самопрезентативність розглядаємо як психологічну категорію. З одного боку, це цілеспрямована діяльність мовця, спрямована на створення в суспільстві певного враження про себе; з іншого – спосіб і власне процес подавання інформації про себе,

формування своєї поведінки, які дають змогу створити, зазвичай, приємне враження про себе і створення образу власного «Я». Одним із видів наративу, в процесі вибудовування якого здійснюється самопрезентація особистості, є щоденниковий дискурс. Щоденниковий наратив доцільно, на нашу думку, розглядати як засіб самопрезентації автора, як процес, що охоплює усвідомлення та передачу власного досвіду та особистого «Я». Напр.: *Щоб тільки потім не було соромно читати свою ж бридоту* (як про це колись писав іронічний киянин Віктор Некрасов). *Слід себе вести скромніше, Ромео із Жулян* (Гусейнов, 2011: 216). Таке усвідомлення, зокрема, відбувається у процесі породження наративу, в якому, власне, і відтворюється історія життя особистості. У дослідженнях вітчизняних мовознавців і психологів наратив розглядається як впорядкування життєвих подій в єдину послідовність, яка побудована виходячи із загальної життєвої концепції оповідача (Чепелева, 2012). Зауважуємо, що текст-нاراتив доцільно розглядати як засіб саморозуміння («історія для себе») та засіб самоподачі, самопред'явлення («історія для іншого»). Однією з найважливіших його функцій є саме категорія самопрезентативності – саморозкриття, декларування і ствердження індивідуальної системи цінностей, поглядів, переконань. Через наратив суб'єкт усвідомлює себе, власний досвід, презентує свою думку щодо події, явища. Він заявляє нове про себе, про своє ставлення до іншого суб'єкту, розкриває свої стосунки з суб'єктом, тим самим стверджуючи себе, своє «Я», представляючи себе світу таким, яким він хоче бути, або таким, яким, на його думку, хочуть його бачити інші. У процесі життя суб'єкт дотримується динамічних стереотипів, яких він або дотримується загалом, або які прагне змінити за будь-яких умов, представляючи себе у позитивному баченні. Діарист-суб'єкт представляє свою історію, переосмислює своє «Я», свій досвід. Водночас він по-новому сприймає події в своєму житті, представляє власні риси характеру, їхні особливості, що з певних причин суб'єктом не усвідомлювалися чи не приймалися.

Таким чином, суб'єкт через наративне повідомлення репрезентує цілісну історію свого життя. Самопрезентативність діариста у щоденниковому дискурсі розглядаємо через саморозкриття в міжособистісному спілкуванні, фокусуванні уваги на собі через увагу до суб'єкта з боку інших, прагнення до позитивного іміджу в суспільстві.

Провідною технікою самопрезентативності автора щоденникового наративу є текстова оповідь. Для солдата Олесь Гончар болючими і тривожними є оповіді про складні фронтові будні: *Не можу забути багато чого. Не можу забути, як мене на станції в Білгороді німець ударив обривком віршовки. Я обернувся і мовчки дивився на нього. У нього було обличчя нелюте, очі несердиті, спокійні. Він ударив мене без ненависті, здається просто так, як погонич коня...* (Гончар, 2008: 1,16). Так, Олесь

Гончар – солдат, боєць, який пройшов фронтовими дорогами другої світової війни. І його ставлення до війни однозначно негативне. Щоденниковий наратив слугує основним джерелом фіксації історичної події. Важливим для розуміння процесу самопрезентативності є поняття комунікативної компетенції, комунікативної поведінки: *я обернувся, мовчки дивився*; комунікативно-прагматичної норми, що виявляється в процесі спілкування: *Не можу забути; Він ударив мене*. Самопрезентація діариста послідовно простежується на тлі вияву дихотомії *я – він*. Я – особистість, яка завжди пам'ятатиме лихоліття війни.

Модель самопрезентативності діариста репрезентується різними конструктами:

Діяльнісно-психологічні єдності: діарист як суб'єкт діяльності взаємодіє із зовнішнім матеріальним або духовним світом.

Соціально-психологічні єдності: діарист як суб'єкт спілкування взаємодіє з соціальним середовищем, або із зовнішнім ідеальним середовищем.

Психофізіологічні єдності: діарист як суб'єкт пізнання взаємодіє із внутрішнім середовищем – своїм Я.

Ядерний інтегрувальна єдність утворень психорефлексій: діарист як суб'єкт пізнання взаємодіє зі своїм внутрішнім ідеальним середовищем.

Важливим складником моделі самопрезентативності діариста у щоденниковому дискурсі є :

▪ **Я – активне творче.** Напр.: *Після «Альп! Жодна книга не писалася так «запоно», як «Собор». Мені помагає вища сила. Назову її по-давньому: Бог. І дякую їй.* (Гончар, 2008:1, 411); *Ненавиджу тупих, самовдоволених, великих горлянками та черевами і дрібних духом, пігмеїстих думкою. Не хочу пастись на їхніх пашах. Не хочу бути біля їхніх корит. Іду з ними на бій. І книга ця – моя ненависть до них, моя любов до іншого – до святого в людині* (Гончар, 2008:1, 410).

▪ **Ті – яким мене хочуть бачити інші (мене-вони).** Напр.: *Не знаю, які почуття викличе в далекого мого нащадка ранкове рожеве небо весняне. Невже зостанеться до нього глухим? Якщо так, мені жаль тебе, нащадку. Невже ти будеш без пісні, без роси і без цього неба прекрасного, тільки з своїми ідеальними роботами і з безкінечністю знань? Не вірю, не хочу вірити. Не покарай його, Боже, озлиднінням душі* (Гончар, 2008:1, 408).

Вочевидь, узагальнюючи сказане, можна стверджувати, що самопрезентативність – відповідна структура, що містить усвідомлення себе як частини суспільства, разом зі своїми бажаннями, помислами, знаннями про світ і баченням себе у цьому світі. Це усвідомлення приналежності себе, свого Я до національності, релігії, соціуму, володіння професійними навичками, а також

окреслення соціальних ролей – *діарист-оповідач, діарист-батько – чоловік-дідусь-брат-колега-друг-громадський діяч* і под. До цієї структури входить увесь накопичений особистістю досвід, думки, симпатії й антипатії, пам'ять минулого, прагнення майбутнього.

Висновки *Conclusions*

Увесь корпус щоденникових записів розглядаємо як наративну модель, що існує у часовому просторі. У нашому дослідженні наративна модель є засобом організації особистого досвіду, який відображає емоційний стан оповідувала – творчої особистості. «Я» якнайповніше послідовно і безпосередньо самопрезентує себе через ставлення до навколишнього світу з яким перебуває у повній гармонії. Самопрезентативну модель діариста розглянуто як замкнену систему, структурні складники якої створюють органічну єдність з багаторівневими зв'язками та вибудованими стосунками з іншими суб'єктами. У щоденниковому наративі простежується взаємовплив стосунків суб'єкта-діариста на ефективність дії моделі самопрезентативності. До основних конструктів загальної моделі самопрезентативності діариста віднесемо індивідний та особистісний конструкти, кожен з яких виконує свою функцію.

Література *References*

- Гончар, О. (2008). *Щоденники*. (У 3-х т.). (Т.1: 1943-1967). (2-е вид., випр.). Київ: Веселка.
- Гусейнов, Г. (2011). *Повернення в Портленд*. Київ: Ярославів Вал.
- Чепелева, Н.В. (2012). Самопроекування особистості в дискурсивному просторі. [*Наукові студії із соціальної та політичної психології*](#), 31, 12-20.